

**Заклад вищої освіти «Український католицький університет»**

Гуманітарний факультет

Кафедра культурології

Кваліфікаційна робота

на тему: **«Концепція чорного кольору в сучасному дискурсі моди»**

Виконав: студентка 4 курсу,  
групи ГКУ20/Б  
Галузі знань 03 Гуманітарні науки  
Спеціальності 034 Культурологія  
Освітньої програми “Культурологія”  
Освітній ступінь Бакалавр  
Нитка О.О.

Керівник: Нечипоренко А.Ю.

Львів – 2024 року

# THE CONCEPT OF BLACK COLOR IN THE MODERN DISCOURSE OF FASHION

*Анотація:* У цій роботі розглядається концепт чорного у сучасній моді, його тяглість та трансформацію. Використовувався синтетичний аналіз текстів, таких як «Чорний. Історія кольору» Мішеля Пастуро, «Мистецтво кольору» Йоганнес Іттен, «Філософія моди» Ларса Свендсон, «Language of Fashion» Ролана Барта та інші. Головною метою було дослідити тяглість концепту чорного та його зміни. Розглядається вплив субкультур як натхнення для моди, а також вплив японських дизайнерів на зміну парадигми сприйняття. Проаналізовано сучасні колекції відомих модних будинків.

*Ключові слова:* мода, колір, концепція чорного кольору, міждисциплінарність.

*Abstract:* This work examines the concept of black in modern fashion, its durability and transformation. Synthetic analysis of texts such as "Black. History of Color" by Michel Pastoureau, "The Art of Color" by Johannes Itten, "Philosophy of Fashion" by Lars Svendson, "Language of Fashion" by Roland Barthes and others. The main goal was to investigate the persistence of the concept of black and its changes. The influence of subcultures as inspiration for fashion is considered, as well as the influence of Japanese designers on changing the paradigm of perception. Modern collections of famous fashion houses are analyzed.

*Key words:* fashion, color, concept of black color, interdisciplinarity

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>4</b>
<b>РОЗДІЛ I: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧОРНОГО КОЛЬОРУ В КУЛЬТУРІ.....</b>	<b>6</b>
1.1 Світоглядні засади: вірування, релігія, міфи як первинний спосіб формування значення. ....	<b>Помилка! Закладку не визначено.</b>
1.2 Міждисциплінарність вивчення чорного кольору у науковому дискурсі .	11
<b>РОЗДІЛ II: СТАНОВЛЕННЯ ЧОРНОГО КОЛЬОРУ ЯК КОНЦЕПТУ .....</b>	<b>16</b>
2.1 Роль «Чорного квадрата» К. Малевича у концептуалізації чорного кольору .....	16
2.2 Дизайн: японські впливи та становлення чорного як естетичного.....	18
2.3. Вплив готичної субкультури на концептуалізацію чорного кольору .....	20
2.4 Театр та кінематограф: чорний як інструмент у сценічних костюмах.....	21
<b>РОЗДІЛ III: КОНЦЕПЦІЯ ЧОРНОГО КОЛЬОРУ В ДИСКУРСІ МОДИ: ТЯГЛІСТЬ ТА ПРИКЛАДИ СУЧАСНОСТІ. ....</b>	<b>24</b>
3.1 Дискурс моди: визначення ролі моди у дослідженні чорного кольору .....	<b>Помилка! Закладку не визначено.</b>
3.2 Тяглість чорного кольору у моді.....	<b>Помилка! Закладку не визначено.</b>
<b>ВИСНОВКИ .....</b>	<b>32</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ: .....</b>	<b>35</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>38</b>

## ВСТУП

Сучасний світ наповнений великою кількістю кольорів. Великі бренди створюють нові відтінки, утворюючи унікальні поєднання кольору, форми з текстурами тканин. Колір є важливою складовою моди та нашого сприйняття світу. Ми не можемо існувати без зв'язку кольором та його впливу на нас. У цій роботі буде досліджено поняття чорного кольору у дискурсі моди. Одяг часто є для нас сполучним між фізичним та емоційним. Водночас одяг це інструмент для проявлення «я» та спосіб комунікації. Дослідження чорного кольору крізь призму моди є унікальним, адже включає у себе вивчення також соціологічних, історичних, антропологічних, культурологічних, семіотичних праць. Для комплексного дослідження буде використано праці у галузі психології моди, психології одягу, кольорознавства, історії моди, антропології та соціології.

***Дослідницьке питання:*** Яка роль чорного кольору у сучасній моді?

***Актуальність*** цього дослідження полягає у його унікальності, адже ця робота направлена на розкриття концепції чорного через призму сучасної моди. Сьогодні мода є широко досліджуваним феноменом, проте заданий у роботі вектор погляду є нерозробленим та потребує аналізу. Це передбачає вивчення тяглості та трансформацій значень чорного у різних соціальних структурах і культурних контекстах та розкриття смислових полів функціонування у сучасному дискурсі моди.

***Стан проблеми:*** фундаментальною роботою у дослідженні чорного є «Чорний. Історія кольору» Мішеля Пастуро. Ця робота всебічно розкриває походження чорного та його роль та прояви впродовж століть у суспільстві від Стародавнього Риму до XVIII століття. Значні трансформації розуміння та використання чорного кольору відбулись у XX столітті саме завдяки розвитку моди, мистецтва та дизайну. У розрізі дослідження моди питання чорного кольору розглядається радше фрагментарно різними дисциплінами і потребує комплексного підходу, адже мода присутня у всіх сферах нашого повсякденного життя.

**Мета роботи:** використовуючи наявні дослідження із різних гуманітарних та суспільних галузей сформувані поняття «концепція чорного кольору» та дослідити його функціонування і смислові поля і коди у сучасному дискурсі моди.

**Завдання:** Завдання роботи полягає у розкритті значень чорного кольору в культурі у історичній, антропологічній та психологічній перспективі, комплексному описі процесу десакралізації кольору через позбавлення його негативних конотатів. Результатом цієї роботи буде розуміння і переосмислення ролі чорного та формування концепції кольору у сучасному дискурсі моди. Важливим завданням є відслідкувати тяглість та зрозуміти еволюцію сенсів чорного у суспільстві та культурі.

**Об'єкт дослідження:** трансформації функціонування чорного кольору в культурі.

**Предмет дослідження:** концептуальне осмислення чорного кольору у сучасному дискурсі моди (одяг, прикраси, макіяж тощо).

**Актуальність:** ми живемо у глобальному світі, в якому деякі цінності нас об'єднують, а деякі роз'єднують. Фундаментальною основою взаємного порозуміння є повага до культурного розмаїття, етичне ставлення до Іншого та до Планети, свобода висловлювання без взаємних кордонів тощо. Мода в цьому контексті балансує між висвітленням/нівелюванням різних культурних особливостей на загальному універсальному смисловому тлі «модності». Чорний колір історично грає важливу роль у світогляді, мистецтві та дизайні як спосіб формоутворення, емоційного впливу, художнього вираження.

## РОЗДІЛ I: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧОРНОГО КОЛЬОРУ В КУЛЬТУРІ

Зв'язок між модою та кольором завжди був ключовим у формуванні стилю та вираженні індивідуальності. Колір глибоко пов'язаний із нашою свідомістю та є головним аспектом у «споживанні» візуального світу. У вимірі моди чорний символізує елегантність та класичність, але й несе в собі широкий спектр смислових відтінків, що переплітаються з культурними та соціальними аспектами.

У наш час одяг є одним із ключових способів для прояву власної індивідуальності. Часто це «соціальне дзеркало» відображає віру, цінності, приналежності до різного роду меншин або ж субкультур і т.д. Одяг зараз – це один із найпоширеніших способів виразити власні емоції або ж відчуття, свій смак. Донн Керен у своїй роботі по психології моди використовує дослідження Алестера Томбса, викладача маркетингу в бізнес школі Університету Квінсленду в Австралії, який з'ясував: «... одяг підбирається під настрій та є формою самовираження, проте також, речі є засобом контролю й маскування емоцій.»<sup>1</sup> Це дослідження спрямоване на вивчення різноманітних контекстів та значень, які приписуються чорному кольору в одязі, його роль у формуванні ідентичності та сприйнятті споживачами, а також на аналіз впливу естетики та значення кольору на розвиток у модній індустрії.

### 1.1 Світоглядні засади: вірування, релігія, міфи як первинний спосіб формування значення.

Унікальністю дослідження кольору є його багатогранне існування у різних сферах. Історія кольору не може бути вивчення у звичний спосіб, адже сам колір є не фізичною матерією. Він був присутній всюди і завжди, створюючи таким чином все більше площі для досліджень. «Вслідкувати» за кольором важко, адже кольорова палітра з одного боку обмежена основними кольорами, з іншого –

---

<sup>1</sup> Донн Керен. *Твій Щасливий Одяг*. Київ: Yakaboo Publishing, 2021.

безмежна у своїх відтінках та взаємодіях. Йоганнес Іттен, дослідник у галузі кольору, художник та дизайнер, стверджує: «У культурах давніх народів побутовали стилі, у яких кольори використовувалися лише в символічному значенні - або для ідентифікації соціальних верств чи каст, або як символічні вираження міфологічних чи релігійних ідей.»<sup>2</sup>

Із початком світу люди надавали кольору певні значення. Проте ще із початку темрява відлякувала людей. Це можна помітити навіть у святому письмі. Мішель Пастуро та його праця “Чорний. Історія кольору” є вагомими джерелом інтерпретацій чорного в культурному полі. Пастуро є професором історії та дослідником західної символології, володіє фаховими знаннями для глибокого аналізу питань. Ця робота різнобічно декодує сприйняття чорного, починаючи від біблійної та наукової теорії сотворення світу до чорного прапора, як емблеми анархістських рухів і символ відчаю у Франції. Починаючи із сотворення світу саме біблійного, автор цитує книгу Буття:

На початку Бог створив Небо та землю. А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води. І сказав Бог: „Хай станеться світло!“ І сталося світло. І побачив Бог світло, що добре воно, – і Бог відділив світло від темряви.<sup>3</sup>

Цей вірш слугує підтвердженням, що чорний передував світлу, та усім іншим кольорам відповідно релігійного світогляду. Проте важливо також розуміти символічну конотацію, адже тут чорний отримує негативне забарвлення. Темрява – зображується як місце, у якому неможливе життя, натомість світло – стає порятунком, стає початком. Християнство також знайшло свій символізм у чорному. Однією з найбільш прямих асоціацій при вигляді людини у чорному є траур. Така традиція має тяглість ще з часів Римської

---

<sup>2</sup> Йоганнес Іттен. *Мистецтво кольору: Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва*. Київ: ArtHuss, 2022.

<sup>3</sup> Біблія. Українське Біблійне Товариство, 2020. Переклад проф. Івана Огієнка, Перша книга Мойсеєва. Буття 1:1-4

імперії, де поширилась традиція надягати чорне вбрання на похоронні церемонії, та носити його деякий час закінчуючи цей період трапезою та переодягнувшись у біле. Окрім теологічної теорії також автор пояснює чорний, як первинний через наукову теорію: «Картина майже не зміниться, якщо божественне творіння замінити великим вибухом і перенести його з теологічної площини в астрофізичну. Тут темрява також передує світлу, і своєрідна «темна матерія» вважається першим місцем розширення Всесвіту.»<sup>4</sup>

Тобто з цього можна зробити висновок, що чорний є первинним кольором, який згадується та пояснюється через концепцію порожнього, темного, невідомого – негативне забарвлення.

Знахідки новокам'яної доби свідчать, що чорні камені використовувались у похоронній діяльності. Їх колір був пов'язаним із землею, куди поміщали тіло, як знак переродження. Саме тому Анубіс, єгипетський бог-шакал, майже завжди фарбувався у чорний. Але цей хтонічний чорний колір не є ані диявольським, ані шкідливим.<sup>5</sup>

У грецькій міфології, ми можемо зчитати схожий наратив, адже Нікс – богиня ночі, дочка хаосу, первісна порожнеча, описується у міфах як та, що жила у печері і виходила лише у ніч, їздила на чорній колісниці та мала чорні крила. Чорний колір наповнений різними символізмами, і одним з найпоширеніших є – траур. Історія цього походить з Римської імперії, магістрати на похорон одягали чорне вбрання. Це поширилося серед жителів імперії, та переросло у звичай носити чорне вбрання ще деякий час і закінчували цей період трапезою, проте одягались уже у біле. Біле у свою чергу символізувало очищення душі.

У роботі Мішеля Пастуро прослідковується, яким чином досліджений нами колір, вже в період середньовічної Європи поступово переходив від негативної символіки як кольору диявола, до більш нейтральних його значень. Можна відмітити, що найбільше цьому сприяв один фактор, який виник в цей

---

<sup>4</sup> Pastoureau, Michel. *Black: The history of a color*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008. с. 25

<sup>5</sup> Pastoureau, Michel. *Black: The history of a color*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008. с. 30



період - геральдика. Автор зазначає:

У геральдиці, по суті, чорний вже не був центральним кольором... Для герба чорний був звичайним кольором, не найпоширенішим, не найрідкіснішим, не найбільш вражаючим чи значущим на символічному та емблематичному рівнях. Однак це середнє становище аж ніяк не зашкодило йому, навпаки, допомогло зробити його таким же кольором, як і всі інші, і тим самим пом'якшити його негативні аспекти. У тринадцятому столітті, коли використання гербів набуло повного розмаху і почало проникати в усі сфери суспільного та матеріального життя, геральдиці вдалося вивести чорний колір з диявольської палітри, де він перебував протягом трьох століть.<sup>6</sup>

Тобто можна припустити, що на підсвідомому рівні суспільство зрозуміло що чорний це не лише символ, а й елемент дизайну, який можна використовувати як доповнення до створення або підкреслення чогось іншого ніж відображення темряви.

І, як на мене, в цьому немає сумніву, адже «Безсумнівно якби чорний був негативним кольором для гербів, систематично сприймався як зло, імператор ніколи б не вирішив пофарбувати або намалювати свою геральдичну емблему цим кольором»<sup>7</sup>. Відображенням і одночасно підтвердженням таких змін сприйняття чорного в тогочасному суспільстві можна помітити в образі чорного лицаря, який не асоціюється в нас з чимось поганим, а скоріш навпаки.

Чорний лицар майже завжди був персонажем першорядної важливості (Трістан, Ланселот, Гавейн), який хотів приховати свою особистість; він, як правило, керувався добрими намірами і був готовий продемонструвати свою доблесть, особливо під час лицарського поєдинку або турніру.<sup>8</sup>

Тому, можна відмітити що з періоду пізнього середньовіччя чорний колір уже не був лише кольором смерті, язичництва або пекла, як це сприймалося раніше, тепер це був як елемент дизайну, або ж колір "інкогніто".

В тому ж таки пізньому Середньовіччі в Європі відмічається зростання популярності чорного кольору в одязі серед різних соціальних груп, таких як

---

<sup>6</sup> Michel Pastoureau, *Black: The history of a color* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008) с.72

<sup>7</sup> Так само

<sup>8</sup> Michel Pastoureau, *Black: The history of a color* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008) с. 73

чиновники, юристи, вчені, купці і багатії. І причинами цього є кілька факторів. Одним з них називають чуму, але, як на мене, таке припущення є мало обґрунтованим, враховуючи лиш ту причину що популяризація почалась ще задовго до епідемії. Я б хотіла відмітити більш вагомні чинники впливу і розділити їх на категорії. По перше, це культурний чинник: «В їхніх очах, як і в очах багатьох чернечих і релігійних орденів, чорний колір не був пекельним чи злим, а суворим і добродішним. Саме тому він мав бути обраним кольором для позначення публічної влади, закону і навіть уряду, що зароджувався»<sup>9</sup> Можна сказати, що чорний одяг таким чином прирівнювався до ідеалів аскетизму та помірності.

По друге, «... були глибоко ідеологічні причини: встановити систему сегрегації за одягом, вимагаючи, щоб кожна людина носила одяг, відповідний її статі, віку, становищу, статусу або рангу»<sup>10</sup>, що в свою чергу спровокувало реакцію та сформувало соціальний чинник. І як відмітив Мішель Пастуро «Але, швидше за все, це було питанням відповіді на закони, які запроваджували радикальні форми соціальної сегрегації, зокрема, забороняючи певні кольори або певні барвники, найкрасивіші та найдорожчі, для всіх тих, хто не належав до знаті.»<sup>11</sup>

Через такий обмежувачий закон того часу, який занадто регламентував колір та тканини для різних соціальних верств - чорний став ідеальним засобом обходу цих законів для багатіїв

Але до усіх згаданих вище причин можна додати також економічний чинник, який певним чином пояснює наміри запровадження законів щодо одягу з більш раціональної сторони.

Першою була економічна необхідність: обмежити витрати на одяг та аксесуари для всіх соціальних класів, оскільки це були непродуктивні інвестиції. У другій половині XIV століття цей вид витрат серед знаті та патриціїв досягнув рівня надмірності, що іноді межував з божевіллям. Йшлося також про запобігання зростанню цін, переорієнтацію

---

<sup>9</sup> Pastoureau, Michel. *Black: The history of a color*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008. с. 95

<sup>10</sup> Pastoureau, Michel. *Black: The history of a color*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008. с. 96

<sup>11</sup> Так само

економіки, стимулювання місцевого виробництва та обмеження імпорту іноземних предметів розкоші, які іноді надходили аж з Далекого Сходу.<sup>12</sup>

Отож з усього вище сказаного, можемо стверджувати, що вивчення даної теми є питанням комплексності. Чорний колір, як концепт, проходив свій шлях становлення та як ми бачимо не у всіх випадках був наділений негативним значенням. Гіпотезою даної роботи може слугувати – дослідження можливості позбавлення чорного, сталих негативних конотатів.

## 1.2 Міждисциплінарність вивчення чорного кольору у науковому дискурсі

«Колір це найдавніша ідея, нащадок прадавнього безколірного світла та його протилежності, безколірної темряви.»<sup>13</sup>

*Йоганнес Іттен.*

В культурній антропології будь-який колір отримує свої трактування через традиції, символи, вірування, міфи, легенди тощо. Проте якщо вивчати колір з точки зору точних наук, то варто сфокусуватись на фізичних властивостях нашого ока та здатності сприймати кольори і їх взаємодію. Як зазначав Маршал Макклуєн у роботі «Галактика Гуттенберга», з часів виникнення книгодрукарства ми живемо у просторі зорової культури, де візуальне домінує над слуховим чи тактильним. Мистецтвознавчі студії та *visual studies* подають розуміння кольору в культурознавчій перспективі.

Усі ці концепції важливі для контексту моди. Тому у дослідженні використані гуманітарні та точні підходи з метою комплексного розуміння чорного кольору та його інтерпретування в межах сучасного дискурсу моди. У цій роботі ми спираємось на прагматичні вчення такі як, властивість світлових променів (І. Ньютон, Евальд Герінг, Вільгельм Оствальд), а також на роботи з психології кольору (Арістотель, Гете, Пастуро), дослідження колективного несвідомого (К. Юнг).

---

<sup>12</sup> Pastoureau, Michel. *Black: The history of a color*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008. с. 96

<sup>13</sup> Йоганнес Іттен. *Мистецтво кольору: Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва*. Київ: ArtHuss, 2022.

У роботі використано ряд праць, на основі яких ми аналізуємо вплив моди на чорний колір та навпаки. Фундаментальна робота Ларса Свендсена “Філософія моди” дає підґрунтя для розуміння формування та функціонування зв’язків між модою, соціокультурною реальністю та ідентичністю людини. Класична семіотична робота Ролана Барта “Мова моди ” важлива для нашого дослідження з позицій інтерпретації візуальних образів через мовні символи та за законами мовлення. Робота Донн Керен “Твій щасливий одяг” присвячена психології моди, розвитку відчуття стилю, самовпевненості, а також ролі кольорів у формуванні образу та сприйнятті одягу у сучасному суспільстві. Для оформлення теоретичної рамки ми звертаємось до роботи “Теорія моди” Марини Лосевої, що надає уявлення про структуру моди. Дослідниця Ліза Елдрідж у книзі “Писана краса” подає ґрунтовну розвідку чорного кольору у застосуванні макіяжу. Історична ретроспектива розвитку одягу подана у книзі «Fashion : a visual history from regency & romance to retro & revolution : a complete illustrated chronology of fashion from the 1800s to the present day», що є фактологічною основою для нашого дослідження в розрізі історії речей та візуальності, що зображає трансформацію костюму та вплив на суспільство. (Маленька чорна сукня).

Щодо досліджень із культурної сфери, то варто відзначити Мішеля Пастуро та його праці “Чорний. Історія кольору” та “Кольори наших споминів”. Перша праця є надзвичайно актуальною для даного дослідження, адже надає структуровану історію розвитку чорного кольору як соціокультурного явища, опираючись на історичні, релігійні, містичні та символічні аспекти.

Отже, відповідно на основі опрацьованих і згаданих вище робіт, методи вивчення чорного кольору можна поділити на три категорії:

- Інтерсуб’єктивна - пояснює, які сталі уявлення (стереотипи, переконання, традиції) колір демонструє, які конотації має і як трактується у різних контекстах;

- Суб’єктивна - пояснює, як саме колір впливає на наш емоційний або духовний (внутрішній) стани – вплив на свідомість;

- Об'єктивна - пояснює, як саме ми сприймаємо колір, світловий промінь.

У подальшому у дослідженні розглядатиметься вплив цих ідей, аби зрозуміти яке саме уявлення про чорний колір сформувалось у моді. Про культурну апропріацію кольору говорив згаданий Мішель Пастуро. Він стверджує:

Упродовж століть ці визначення (визначення кольору) змінювалися разом з епохами та суспільствами, але, навіть якщо обмежитися тільки сучасним періодом, колір не сприймають однаково на всіх континентах. Кожна культура розуміє і визначає його залежно від свого природного довкілля, клімату, власної історії, знань, традицій.<sup>14</sup>

Саме тому у своїй роботі ми використовуємо поняття «концепція кольору» (а саме - чорного) з метою показати важливість контексту у розумінні будь-якого кольору в культурі. Для побудови цілісної картини сприйняття свідомістю кольору, важливо пам'ятати про його дуальність: колір крізь культурну призму (свідоме) та колір, як сталий міжкультурний патерн (колективне несвідоме). Колір, як маркер культурної спадщини (свідоме) - означає різницю в зчитуванні сенсу, опираючись на культурні особливості спільноти\регіону. Наприклад, у Індії білий вважається траурним кольором. У нього одягають померлого, адже вірять, що це початок нового, чистого життя. Поява на такому заході у чорному одязі, стало б виразом блюзнірства. Колір, як сталий патерн (несвідоме): як стверджує автор:

..кілька хроматичних референтів зустрічаються майже в кожному суспільстві. Їх небагато: вогонь і кров за червоне; рослинність для зелені; світло для білого; ніч для чорного — двозначна, навіть неоднозначна ніч, так, але завжди, всюди, більше тривожна чи руйнівна, ніж родюча чи втішна.<sup>3</sup>

Тобто колір – як частина колективного несвідомого, як те, що передається на підсвідомому рівні. Щодо психології кольору писав ще Й. В. Гете, який

---

<sup>14</sup> Пастуро, Мішель. *Кольори наших споминів*. Київ: Видавництво Анетти Антоненко, 2020. с. 11

зазначав про вплив кольору на внутрішній стан індивіда. Також він стверджував, що темні відтінки мають здатність заспокоювати людину, тоді як світлі кольори – збуджують. Його дослідження суперечить вище згаданому Пастуро, адже трактує чорний, як вторинний, такий, що не існує у чистому вигляді, а є результатом фізичних та хімічних процесів. Проте також у психології чорний знову носить негативний конотат, адже є прямою асоціацією з трауром, депресією або ж захворюванням.

Перші дослідження кольору запропонував ще Арістотель, який стверджував, що утворення кольору є результатом змішування певних пропорцій чорного та білого. Це було початкове намагання пояснити природу кольору, проте уже тут прослідковується роль чорного, як одного із первинних кольорів. Згодом на основі дослідження І. Ньютона колір став трактуватись через фізичну призму, а саме як процес заломлення світлових променів. Тобто колір починає існувати у науковій парадигмі, як фізичний процес.

З точки зору фізики сонячне світло складається з променів різного кольору. А отже чим більше променів відбиває колір - тим світлішим він є, чим менше - тим темнішим. Проте чому це важливо для розуміння концепції моди. Якщо застосувати практично, то білий одяг буде розмивати форму, адже відбиває більше променів, а чорний ж навпаки, буде створювати силует та підкреслювати контури.

Проте із плином часу та зміною уявлень, дослідження кольору отримує нові гуманітарні орієнтири. У своїй праці Гете пише про колір, як про фактор, який має вплив на наш емоційний стан. Тобто ми можемо зробити висновок, колір перетворюється в соціальний інструмент, він постає, як щось повсякденне, як те, що має вплив на нас тут і зараз.

Оскільки колір займає настільки важливе місце в низці елементарних явищ, заповнюючи повним різноманіттям відведене йому обмежене коло, ми не здивуємося, виявивши, що його вплив завжди вирішальний і значний, і що він є безпосередньо асоціюється з емоціями розуму.<sup>15</sup>Колір у моді – окрема дослідницька ділянка, що охоплює

---

<sup>15</sup> Johann Wolfgang von Goethe та Charles Lock Eastlake, *Goethe's Theory of Colours: Translated from the German, with Notes*

різні напрямки функціонування кольору в костюмі. Дизайнери переконані, що колір в одязі виражає внутрішній стан індивіда, надає виразності образу костюму, “несе” ідею творця!<sup>4</sup>

А також він розглядає колір, як щось естетичне: «Отже, колір, який розглядається як елемент мистецтва, може бути підпорядкований найвищим естетичним цілям.»<sup>16</sup>

Отже ми розуміємо, що дослідження кольору не можливе в царині лише однієї сфери. Для розуміння контексту та тяглості поняття кольору, варто досліджувати його всебічно. Також ми окреслили поняття «концепція чорного кольору» аби в подальшій роботі працювати із чим поняттям досліджуючи його у сучасній моді

---

<sup>16</sup> Так само

## РОЗДІЛ II: СТАНОВЛЕННЯ ЧОРНОГО КОЛЬОРУ ЯК КОНЦЕПТУ

### 2.1 Роль «Чорного квадрата» К. Малевича у концептуалізації чорного кольору

Ваговою частиною у вивченні чорного кольору як концепту у моді є аналіз раніше сформованих соціокультурних патернів або уявлень, що з'явилися поза межами модної індустрії. Для цього ми розглянемо траєкторію трансформації розуміння чорного крізь мистецьку призму. Мистецтво завжди було дзеркалом суспільного життя. Через нього можна зчитати зміни, що були характерні для певної історичної епохи або ж наявні соціальні проблеми чи виклики. Митці використовують художнє висловлювання як спосіб вираження власних поглядів на різні аспекти життя. Мода часто черпає натхнення для створення чогось нового саме через мистецтво. Яскравим прикладом може слугувати колекція французького модельєра Ів Сен Лорана (колекція осінь-зима 1965-1966 р.) натхнена творами Піта Мондріана («Композиції») та названа в його честь: сукня «Мондріан».

Двадцяте століття відзначилось появою нових течій мистецтва через вплив соціо-політичних аспектів, зміну історичної парадигми, а також розвиток індустріалізаційних процесів. На відміну від попередніх періодів, як ніколи чітко відслідковується динамічність змін. «Кожна нова декада приносила нові тренди. Проте, це була нова ера і для чорного кольору. У 1920-1930-х роках чорний став або ж повернувся до «сучасного» кольору, як і (так звані) основні кольори: червоний, жовтий, блакитний.»<sup>17</sup>

Одним із найбільш знакових художніх творів ХХ століття – «Чорний квадрат» Казимира Малевича – водночас є і найбільш загадковим. «ХХ століття можна вважати за століття догорання огнища мистецтва, іскри якого потухали в багні економічних умов, у різних науках, історичних епізодах і т. ін. Прийшло

---

<sup>17</sup> Michel Pastoureau, *Black: The history of a color* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008) с.184



безформ'я часу.»<sup>18</sup> - так зазначає автор, Казимир Малевич.

«Чорний квадрат» був символом кінця старого предметно-натурального і першим кроком до нового мистецтва. «Розфарбована площина, – писав художник про свою картину, – є найелементарнішою формою виразу чистого кольору, вивільненого від тиску предметів».<sup>19</sup> Таким чином сам автори вказує на те, що для нього було важливим звільнити свій твір від візуального змісту і тим самим залишити спостерігача лише з кольором та формою. Можна стверджувати, що митець створює безкінечну кількість трактувань та культурних перекладів. «Казимир Малевич (1878-1935), визначив суть свого знаного «Чорного квадрату» як «нуль форми», що символізувало повернення до першовитоків художньої творчості.»<sup>20</sup> З цього можемо зробити висновок, що форма та колір були над значення. У новому стилі (супрематизмі), до якого належить робота, автор виділяє три «чистих» форми (коло, квадрат, хрест) у поєднанні із трьома «чистими» кольорами (чорний, білий, червоний). Таким чином чорний має певну медитативну роль (через короткі світлові хвилі), на відмінну від червоного, який за своєю природою є збудником для нашого сприйняття. Роль чорного у картині «Чорний квадрат» - «нуль форми», що робить його, по-перше універсальним для кожного (відкрите до будь-який інтерпретацій та пошуку нових значень), а по-друге є частиною революційного напрямку у мистецтві, що не могло не зсунути уставленні патерни щодо чорного. Відтак важливим є те, що ця робота відноситься до новітнього стилю, проте і те, що у новітньому стилі найбільш відомим став саме «Чорний квадрат» через його багатогранність та унікальність у створенні «нуль форми».

---

<sup>18</sup> Горбачов, Дмитро. *Український художній авангард. Маніфести, публіцистика, бесіди, спогади, листи*. Київ: Дух і Літера, 2020. с. 368

<sup>19</sup> Бичковська, Любов Степанівна, та В. Цьомик. "Супрематизм за межею живопису". *Вісник НУВГП* Том 2, № 78 (2017): с. 93

<sup>20</sup> Личкова, В. "Семіотика українського та польського авангарду (на прикладі творчості О.Богомазова і художників "Краківської групи)". У *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 129–35. 23-тє вид. 2016. с. 12.

## 2.2 Дизайн: японські впливи та становлення чорного як естетичного

Для початку варто окреслити таке широке явище як «дизайн», аби в подальшому чітко пояснити контекст. Дизайн – це інструмент конструювання або ж оформлення продукту, що поєднує використання креативності, технологій, мистецтва та науки у різних сферах життєдіяльності. Для сфери моди дизайн є провідним елементом, який є не лише важливим у окрасі, але у розробці новітніх матеріалів, аналізу трендів тощо. Колір у дизайні часто є визначним фактором для продукту. У своїй роботі Альона Лифтар-Чавченко зазначає: «У дизайні одягу колір – це найбільш показова та описова, а отже, комунікативна характеристика в костюмі, що здатна викликати в глядача активну емоційну реакцію.»<sup>21</sup> Теоретичне підґрунтя, що було викладе раніше, також підтверджує те, що колір має безпосередній вплив на людський емоційний стан. У подальшій роботі буде більш глибоко розкрито роль чорного як «дизайнерського» або ж кольору «інсайдерів моди». «Сьогодні, «дизайнерський чорний» – це пристрасть професіоналів світу моди, яка проявляється не лише в пропонованих авторських колекціях, але й присутня в їх власних гардеробах, як уніформа будьякого успішного дизайнера (К. Лагельфельд, Д. Армани, Д. Каран, Р. Кавакубо та ін.)<sup>22</sup>»

Новий виток осмислення чорного в моді з'явився у другій половині ХХ століття завдяки плеяді японських дизайнерів і напрямку деконструктивізму, який вони привнесли у моду. Японські дизайнери внесли новизну у свої роботи, звернувшись до деконструктивізму. Особливістю становлення японських дизайнерів є унікальний стиль, який зважаючи на історичні передумови поєднав у собі як європейські та східні культури. Соціокультурний контекст стрімкого розвитку японської моди та її популярності стало те, що коли в другій половині

---

<sup>21</sup> Лифтар-Чавченко, Альона. "Колір як комунікативно-символічна складова костюму за його асоціативно-емоційним змістом". *Вісник Львівської національної академії мистецтв.*, Вип. 21 (2010): с.26

<sup>22</sup> Лифтар-Чавченко, А. "Індивідуально-концептуальне тлумачення кольору в дизайні одягу". *Дизайн*, № 1 (2011): с.25

XX століття, мода трансформувалась та намагалась знайти нові підходи, японські дизайнери запропонували революційну альтернативу: універсальний одяг. «Японія сьогодні це лабораторія ідей, які випереджають час, в той же час для цієї країни характерне: складний світогляд, стійкі національні ідеали та естетичні норми, дбайливе ставлення до етнічних традицій.»<sup>23</sup> Японська мода трактує відмінні від західних традицій канони естетики. Повертаючись до вивчення концепції чорного, крізь призму японської моди, варто зазначити дизайнера Йоджі Ямамото. Його роботи натхнені мінімалізмом, який лежить в основі японської філософії, стають новизною у світі моди заходу. Грубий, чоловічий крій у чорному кольорі на жінках. Як на контекст 80-тих років XX століття, коли у моді це проскакують популярні раніше елементи кольорового диско, різка зміна на чорний, змусила по-новому переосмислити цей колір. Йоджі Ямамото у своїх колекціях, також натхненних мінімалізмом, вводить чорний, як естетичний. Як зазначає Полін Браун у своїй роботі «Естетичний інтелект»: «Естетика - це насолода, яку ми люди, відчуваємо від сприйняття чи взаємодії з ним завдяки своїм органам чуття.»<sup>24</sup> Тому саме таке різке введення мінімалістичного чорного у моду, завдяки японським дизайнерам, зміни його трактування, на естетичне. У цей період концепція чорного починає трактуватись як »дизайнерський чорний«, що створює навколо чорного асоціацію, як щось вишукане, та безпосередньо поєднане з модою. Це дало поштовх для естетики чорного у колекціях європейських дизайнерів, від так:

В середині 1980-х рр. оригінальністю та авторською стилісткою, навіяною сицилійськими традиціями, світ моди заінтригували італійські дизайнери Д. Дольче та С. Габана. В той час, коли у моді панував образ агресивної бізнес-леді, їх моделі в чорних сукнях, з чорним мереживом, чорного кольору прикрасами, одягнені в чорні панчохи – були «чуттєвість та іронія, середземноморська традиція в моді зі штампом сицилійської та італійської натури», яка за словами авторів складає концепцію брэнда

---

<sup>23</sup> Чорба, Л. "Вплив японської культури на сучасну моду". *Наука майбутнього*, № 2(2) (2018): с.278

<sup>24</sup> Браун, Полін. *Естетичний інтелект*. Харків: Фабула, 2023. с. 19.

Dolce & Gabbana (D&G).»<sup>25</sup>.

### 2.3. Вплив готичної субкультури на концептуалізацію чорного кольору

Виразною унікальністю ХХ століття є субкультури та їх широкий розголос. «Однією з природних і найбільш істотних рис кожного людського суспільства є поділ на генерації. Для різних генерацій характерна не тільки різниця у віці чи фізіологічному розвитку, але й різні ролі у людському соціумі.<sup>26</sup> Феномен субкультур полягає у яскравому візуальному самовираженні, а саме наявності відповідних ознак (одяг, аксесуари, макіяж), які опосередковано вказують на приналежність до певних об'єднань.

Важливим елементом розвитку моди є її пов'язаність із суспільними життям. Мода – стає «дзеркалом» соціальних проблем та чітко відображає потреби або ж настрої суспільства. Через таку поєднаність робимо висновок, що мода впливає на людей, проте і люди впливають на моду. Яскравим прикладом є субкультури. У розрізі дослідження чорного у сучасній моді, неможливо упустити готів та їх вбрання, що надихнуло не одного дизайнера.

Готична субкультура відіграє важливу роль у високій моді та модній індустрії. Часто дизайнери використовують готичний стиль як інспірацію для своїх колекцій та знаходять у ньому джерело нових ідей та концепцій. Вплив став результатом появи на світових подіумах колекцій натхненними тематикою готів. Дизайнери часто використовували елементи такі, як: хрести, металеві прикраси, корсети і обов'язково - чорний колір.<sup>27</sup>

Історія зародження готичної субкультури, також підтверджує вище вказанні тези щодо міждисциплінарності моди, адже готична культура зародилась через хвилю пост-панку і 1979 році. Сценічні костюми мали

---

<sup>25</sup> Лифар-Чавченко, А. "Індивідуально-концептуальне тлумачення кольору в дизайні одягу". *Дизайн*, № 1 (2011): с. 26

<sup>26</sup> Возняк, Тарас. "Про важливість стилістики". *Незалежний культурологічний часопис "І"*, № 16 (2005): с. 2

<sup>27</sup> Колісниченко, Олена, та Діана Петрова. "Готична субкультура: вплив та місце в сучасній моді". У *Актуальні проблеми сучасного дизайну*, 2023, с.213

характерні ознаки: чорний колір одягу, хрести, корсети, виразний чорно-білий макіяж. «Готична субкультура відіграє важливу роль у високій моді та модній індустрії. Часто дизайнери використовують готичний стиль як інспірацію для своїх колекцій та знаходять у ньому джерело нових ідей та концепцій.»<sup>28</sup> Вплив став результатом появи на світових подіумах колекцій натхненими тематикою готів. Дизайнери часто використовували елементи такі, як: хрести, металеві прикраси, корсети і обов'язково - чорний колір. Результати цього впливу можна бачити на подіумах світових тижнів моди. Субкультурний стиль готів, став натхненням для багатьох відомих світових дизайнерів – Vivienne Westwood, John Galliano, Gareth Pugh, Ann Demeulemeester, Yohji Yamamoto.<sup>29</sup>

Після виходу в прокат серіалу «Wednesday» 2022 році, у моду різко повернулася мода на наслідування готичної субкультури. Тут ми можемо стверджувати, що стиль готів був дуже трансформований з часом, адже уже немає таких виразних макіяжів або ж зачісок, аксесуари стали меншими, або ж взагалі зникли. Це назвали «Gothcore». Така собі певна естетика готів. Тобто розуміємо, що мода дозволяє нам, не будучи частиною спільноти, одягатись певним чином, наслідуючи або ж копіюючи субкультуру готів.

#### 2.4 Театр та кінематограф: чорний як інструмент у сценічних костюмах

«Впродовж багатьох століть театр великою мірою був законодавцем моди. Мода є одним з ключових понять костюма, засоби якими вона користується, – це силуетні, пропорційні зміни, технологія видозміни форми. Протягом століть було створено безліч різноманітних форм костюма. Костюм змінював форму, але сутність його не змінювалась. Перетворення та перевтілення – істинна сутність сценічного костюма.»<sup>30</sup> У роботі «Дослідження

---

<sup>28</sup> Колісниченко, Олена, та Діана Петрова. "Готична субкультура: вплив та місце в сучасній моді". У *Актуальні проблеми сучасного дизайну*, 2023. с. 213

<sup>29</sup> Так само

<sup>30</sup> Баранова, Т., та І. Гардаш. "Дослідження розвитку моди в сценічному костюмі". У *Інноваційний потенціал світової науки - XXI сторіччя*, 43–46. Київ: Київський національний університет технологій та дизайну, 2015. с. 43

розвитку моди в сценічному костюмі» досліджується значення моди у сценічному костюмі, проте що є більш важливим для цієї роботи, а саме функції костюму. «Перетворення та перевтілення – істинна сутність сценічного костюма.»<sup>31</sup> З цього розуміємо, що сценічний костюм є допоміжним засобом перевтілення. Це визначення повертає нас до першого розділу роботи, де зазначалось, що одяг є прямим інструментом трансляції невербальних повідомлень. Дослідниця психології одягу, Донн Керен стверджує: «Одяг уміє говорити і ми не змусимо його замовкнути.»<sup>32</sup> Феномен сценічного костюму, є важливим аспектом для формування концепту чорного. Отож концепція кольору у сценічних костюмах – це допоміжний спосіб перевтілення для актора\акторки, та елемент передачі невербального повідомлення для глядача.

Повертаючись до теми чорного у сценічних образах, то аналізуючи фільми та мультфільми можна зрозуміти, що чорний колір (або ж темна палітра кольорів) є інструментом зображення негативних персонажів. Як вже згадувалось вище колір у сценічних костюмах відіграє роль допоміжного для кращого розуміння персонажа. Можна як приклад привести декілька мультків, а саме зовнішній вигляд антагоністів. Мультфільм «Русалочка»<sup>33</sup> головним антагоністом тут є Урсула<sup>34</sup> та мультфільм «Білосніжка»<sup>35</sup>, де антагоністом є зла відьма<sup>36</sup>. Варто зазначити аудиторію, для якої створювались ці мультфільми, а саме для дітей. Із цього розуміємо, що ця аудиторію потребує відповідних асоціацій, спрощених та місцями примітивних. Чорний одяг на противагу яскравим костюмам, створює вдалий, для такої аудиторії контраст, який чітко

---

<sup>31</sup> Так само

<sup>32</sup> Донн Керен. *Твій Щасливий Одяг*. Yakaboo Publishing, 2022. Ст. 29

<sup>33</sup> Мультфільм “Русалонька” (“The Little Mermaid”) 1989 р., <https://uakino.club/cartoon/features/765-rusalonka.html>.

<sup>34</sup> Додаток 1

<sup>35</sup> Мультфільм “Білосніжка і семеро гномів” (“Snow White and the Seven Dwarfs”) 1937 р. <https://uakino.club/cartoon/features/1026-blosnzhka-semero-gnomv.html>.

<sup>36</sup> Додаток 2

розрізняє поганих та хороших героїв та створює відповідну атмосферу. Проте багато аспектів сприйняття світу формується ще з дитинства і зберігаються надалі. Тому такий концепт чорного, як негативного, діти отримують ще з дитинства через контент, який вони споживають. Проте прийом із використанням чорного кольору, як інструменту зображення негативного персонажа, проглядається і у фільмах. До прикладу серія фільмів про Гаррі Поттера. Головним антагоністом був Волдеморт<sup>37</sup>, який не дивлячись на фізичну відсутність (у повному образі людини), з'явився лише у кінцевих частинах фільму, створив навколо себе своїх прихильників («Пожирателі смерті») виразним елементом яких, був чорний одяг. Цікавим є прийом із професором Снейпом, який здається головним героям негативним лише через те, що вдягнутий завжди у чорне. Можна ще описувати багато різних прикладів із використанням чорного як негативного у сценічних костюмах, проте у всіх них буде схожа мета - чорний задля зображення антагоніста.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що такі соціальні елементи, як субкультури, або ж поява нових мистецьких стилів, є вагомим фактором для поширення чорного кольору як (інформативно) нового соціального конструкту (тобто, чорного, який уже не завжди говорить про траур або ж про інші негативні асоціації). Проте, як вже зазначалось вище, чорний у поєднанні із сценічним мистецтвом перетворюється на певний інструмент передачі «енергії» героя. Саме тому, у кінематографі, а частіше у мультиплікації чорний використовують аби підкреслити цю «негативність» персонажа.

---

<sup>37</sup> Додаток 3

## РОЗДІЛ III: КОНЦЕПЦІЯ ЧОРНОГО КОЛЬОРУ В ДИСКУРСІ МОДИ: ТЯГЛІСТЬ ТА ПРИКЛАДИ СУЧАСНОСТІ.

Колір у моді – окрема дослідницька ділянка, що охоплює різні напрямки функціонування кольору в костюмі. Дизайнери переконані, що колір в одязі виражає внутрішній стан індивіда, надає виразності образу костюму, “несе” ідею творця!

На основі даних прогностичної компанії модної індустрії WGSN, що передбачає тренди, доречно зрозуміти наскільки чорний колір підпадає під категорію модного в сучасному середовищі. Чорний колір може сприйматися як символ елегантності, суворості, авторитету, але також його можуть асоціювати із трауром, містичністю чи певною ізоляцією. Він використовується у різних контекстах: від повсякденного одягу до вишуканих модних колекцій. Проте, сьогодні споживачі все більше розглядають моду як спосіб вираження своєї індивідуальності та соціальних переконань, що може впливати на сприйняття чорного кольору.

Зеновія Танко надає характеристику чорного як того, що пов’язується з елегантністю, володіє обереговою енергетикою, комфортний, універсальний щодо доцільності в класично-діловому, романтично-вечірньому, авангардно концептуальному стилях.<sup>38</sup>

### 3.1 Дискурс моди: визначення ролі моди у дослідженні чорного кольору

Як вже зазначалось колір та його симбіоз із модою є предметом дослідження різних галузей. «Проблемами кольору займаються також фундаментальні науки такі як: філософія, естетика, історія та теорія мистецтва, етнографія, філологія, та й, навіть, археологія.»<sup>39</sup> Вивчення чорного не є винятком. Для цілісності дослідження, чорний розглядається не лише як забарвлення одягу, але як соціокультурний конструкт, який не вербально передає

<sup>38</sup> Танко, Зеновія. "Колір як засіб вираження в мистецтві та моді". ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв., Вип. 21 (2010): с. 135.

<sup>39</sup> Печенюк, Таміла. *Кольорознавство*. Грані-Т, Київ, 2009. Ст 6



повідомлення, є способом вираження внутрішнього відчуття та водночас є частиною модного дискурсу. Праця Пастуро є наповненою зображенням чорного через різні критерії: теологія, мистецтво, історія, психологія, мода, символізм, соціальні ролі та хронологія. У такому поєднанні зрозумілим є створення та тяглість чорного, етапи його становлення, як «негативного», еволюцію зміни сприйняття через моду (Коко Шанель) та трансформацію його значення у сучасній моді. Мода це також додаткова гілка дослідження. Про її міждисциплінарність говорив Ларс Свендсон у своїй роботі «Філософія моди»: «Мода впливає на таку велику кількість різноманітних сфер, що стає важко визначити дефініцію.»<sup>40</sup> Символічний знак чорного буде змінюватись впродовж історії як елемент наслідування (спочатку римських магістратів, далі аристократичного суспільства) до самостійного існування у площині моди. Прикладом може слугувати маленьке чорне плаття Коко Шанель, де роль чорного є визначною для цієї дизайнерської інновації.

Поєднання чорного та моди хибно може сприйматись лише через одяг. Проте є також важливий елемент цього симбіозу, який має вплив на розуміння запропонованої теми. Макіяж – культурна форма, що нерозривно супроводжується як з кольором так і з модою. Дослідниця Ліза Елдрідж у праці «Писана Краса» зазначає: «У цілому світі чорним нині переважно підводять очі та брови; Але чому чорний? Як і вохра, це один із найдавніших кольорів, використаних у печерних розписах доби неоліту - а саме суміш вуглецю (деревного вугілля) и оксиду марганцю... Як і червоний, чорний утворює складний та часто суперечливий асоціативний ряд: він може символізувати страждання, смерть, силу, таємницю, загадку, драматизм, і ще багато інших речей.» Магічна здатність чорного підкреслити, або ж навіть у деяких випадках змінити риси обличчя, підкреслити колір очей – роблять його помічником у щоденній моді.

Отже, мода – феномен дискурсивний. Речі, що попадають в її семіотичне поле, з одного боку, набувають ознаку модності, себто актуальності,

---

<sup>40</sup> Svendsen, Lars. *Fashion: A Philosophy*. Reaktion Books, 2006. с. 14

стильності, бажаності, з іншого боку, концептуально переосмислюється. Проникнення моди у наше повсякденне життя стало невидимим проте важливим процесом. Поява певних елементів у моді завжди має свій контекст.

### 3.2 Тяглисть чорного кольору у моді

Аристократія - важливий елемент соціокультурного життя суспільства для символічного наслідування. Верхівка держави та придворно-аристократичне середовище були законодавцями тогочасної моди. Доступність до матеріальних благ, торгівля, політична та культурна дипломатія, релігійні звичаї все це були головні шляхи розвитку моди. За Г. Зіммелем і Г.Зомбартом, модні канони були становленні саме через цю вертикаль, і спускались згори донизу. Виробництво тканин та їх кольорування були складним та дорогим процесом. Так наприклад, аби пофарбувати тканину у фіолетовий, для цього привозили рідкісний природній барвник, рослину, яка росла лише у певній частині Африки. Важливість тканин також стає зрозумілою через їх присутність у «дарах» для аристократії. Часто золото, дорогоцінні каміння та тканини були найзаможнішими подарунками, які підкреслювати соціальний статус.

Яскравим прикладом слугуватиме королева Вікторія (1819-1901р.) та її траурне плаття. Епоха правління цієї королеви ознаменувалась стрімким розвитком Британії.

Сходження Вікторії на престол у 1837 році ознаменувало зміну суспільного світогляду, тому що, хоча нова королева була легкою та молодою, її почуття обов'язку не було випадковим. Похмура мораль 1840-х прямо контрастувала з легковажністю попереднього десятиліття і відбилася на одязі. Волосся стало укладатися просто й акуратно, величезні рукави розпущені та спущені вниз по руках, а орнаменти та кольори стали менш яскравими. Спідниці знову опустилися до підлоги, з новою вагою та об'ємом, що змусило жінок рухатися з ретельною елегантністю.<sup>41</sup>

---

<sup>41</sup> Stevenson, N. J. *Fashion: A visual history from regency & romance to retro & revolution : a complete illustrated chronology of fashion from the 1800s to the present day*. New York: St. Martin's Griffin, 2012. с. 32

Раптова смерть чоловіка Альберта, назавжди залишила слід у житті королеви і внаслідок на всьому придворному середовищі. З цього моменту королева одягла траур, який носила наступні сорок років. Як вже зазначалось монарх мав безпосередній вплив на суспільство. Поява королеви на усіх заходах у чорному не могла залишитись не поміченою. Її роль у формуванні моди залишилась значною, адже коли королева носить чорний, його носитимуть і інші. Роль Вікторії як інфлюенсера (законодавиці) моди тих років прослідковується просто. Люди носили чорний, не тому, що помер принц Альберт, а тому, що чорний носила сама королева.

“Одягнутися Шахерезадою легко. Підібрати маленьке чорне плаття - важче”

*Коко Шанель*

Авторка цих слів створила одну річ, яка перевернула розуміння моди кінця двадцятих років ХХ ст. «Після війни, у 1920-х роках сучасний аспект чорного кольору став більше виражений. Відтоді він захопив більшість дизайнерів одягу і торкався не тільки високої моди.»<sup>42</sup> Постать Коко Шанель надихала багатьох, через своє бачення світу. «Вона міцно встановила нову активну та функціональну концепцію елегантності, адаптуючи елементи чоловічого одягу.»<sup>43</sup>

Маленьке чорне плаття Коко Шанель, стало справжнім проривом тогочасної моди. Її робота потрапила у саме серце того часу, знявши з жінок корсети та показавши, що жінка може бути привабливою, елегантною та жіночною і без корсетів та пишних форм. «У листопаді 1926 р. американський журнал «Vogue» порівняв «маленьке чорне плаття» з серійним автомобілем марки «Ford». Ford подарував американцям автомобіль масової серії, Шанель подарувала жінкам доступну елегантність.»<sup>44</sup>

---

<sup>42</sup> Pastoureau, Michel. *Black: The history of a color*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008. с. 189.

<sup>43</sup> Akiko Fukai Miki Iwagami Reiko Koga. *Fashion History From the 18th to the 20th Century*. Taschen , 2015. Ст 621

<sup>44</sup> Лифар-Чавченко, А. "Індивідуально-концептуальне тлумачення кольору в дизайні одягу". *Дизайн*, № 1 (2011) с. 25

Зростаючи у притулку в оточені черниць, Коко Шанель, з дитинства звикала до чорного. Дехто стверджує, що саме черниці та їх одяг стали для дизайнерки натхненням. Проте в особистій історії авторки також є місце трагедії. Символічний траур був створений у знак скорботи за любов`ю життя. Це плаття стало проривом, адже простота та лаконічність перемогли пишність, а чорний став одним із символів модного дому Шанель.

Як вже зазначалось, одяг стає нашим інструментом прояву індивідуальності. «Одяг уміє говорити, і ми не змусимо його замовкнути.»<sup>45</sup> Часто суспільство самі нав'язують контексти одягу (приклад Брітні Спірс та її жовта сукня). «Проте Вільям Джеймс був переконаний, що, вибираючи повсякденний одяг ми вирішуємо, якою інформацією варто поділитись з іншими.»<sup>46</sup>

24 червня 1944 року стало датою, коли весь світ зміг “прочитати”, що хотіла сказати принцеса Діана своїм відомим платтям “помсти”. Коротка, відкрита, чорна - порушення майже всіх норм одягу у королівській сім`ї. Тихий маніфест, який голосно промовив сенс. Для багатьох, це запам`яталось, як образ перетвореного або ж нарешті звільненого чорного лебедя. Це чудовий приклад амбівалентності сенсів чорного кольору: класичне вечірня плаття або ж сукня помсти (символічний траур\ похорон шлюбу).

Аналізуючи соціокультурний контекст походження чорного, неможливо позбавитись він негативного конотату, через низку сталих уявлень (колективне несвідоме). Із давніх часів чорний асоціюється з таємничістю й смертю. Ми спимо в темряві. Чаклуни займаються чорною магією чи темними мистецтвами. Смерть зображують як постать у довгій чорній мантиї. Проте ми можемо стверджувати про трансформацію ролі чорного через моду. Чорний постає у новому контексті: стриманість, класика, елегантність. Вираження цього все більше проявляється через інсайдерів моди. Українська фешн-журналістка Оленка Мартинюк стверджує: «В інсайдерів довгий час такою уніформою був

---

<sup>45</sup> Донн Керен. Твій Щасливий Одяг . Yakaboo Publishing , 2022. Ст 49

<sup>46</sup> Донн Керен. Твій Щасливий Одяг . Yakaboo Publishing , 2022. Ст 46

чорний колір.»<sup>47</sup> Пояснюється це постійною роботою інсайдерів із різною палітрою кольорів та принтів. «Серед такого візуального мерехтіння тобі хочеться коли ти дивишся на себе в дзеркало бути нейтральним і чорний колір якраз дає таку візуальну нейтральність, коли ти працюєш з великою кольоровою палітрою то на собі ти бачиш ось таку чистоту»<sup>48</sup>. Описуючи свій досвід у фешн-журнілістиці, Олена також зазначає: «Нью-Йорк це завжди про практичність і саме тому там такий апогей чорного кольору в моді. Чорний там абсолютно не сприймається як щось таке що відсилає до якогось трауру чи депресії, тобто це така ну це я б сказала насправді уніформа людини яка працює в моді в наш час в двадцять першому столітті. Американська мода утилітарна, практична тому її покази вирізняються серед інших. Порівняти навіть, які колекції показують дизайнери закінчуючи тим як одягаються саме ті гості які приходять, фешн тусовка, фешн інсайдери.»<sup>49</sup> Такий феномен чорного для фешн інсайдерів став відомим у 1990-тих коли на зміну буянням фарб вісімдесятих, прийшла епоха мінімалізму.

Сучасні дизайнери, все частіше підбирають темну палітру для своїх колекцій. Одним із представників “темної” моди, безперечно є Рік Оуенс. Ексцентричний, сміливий та часами нахабний, дизайнера вважають готичним і чорним, але йому більше подобається називати свій одяг мінімалістичним. Вже з цього можемо помітити, що чорний для Ріка Оуенса не є репрезентацією негативного, для його сприйняття це естетичний колір. «... для сучасного дизайну одягу характерно наявність у дизайнера власної палітри кольорів, що характеризують його творчість та ідентифікують в модній індустрії, як творчу одиницю.»<sup>50</sup>

Проте, якщо Рік Оуенс відомий своєю любов`ю до чорного кольору то

---

<sup>47</sup> Оленка Мартинюк. Інтерв`ю з авторкою. Львів, Україна. Березень 2024

<sup>48</sup> Так само

<sup>49</sup> Так само

<sup>50</sup> Лифар-Чавченко, А. "Індивідуально-концептуальне тлумачення кольору в дизайні одягу". Дизайн, № 1 (2011) с. 25

аналізуючи нещодавні колекції таких брендів як Balenciaga<sup>51</sup>, Saint Laurent<sup>52</sup>, Versace<sup>53</sup>, McQueen<sup>54</sup>, Dior<sup>55</sup> прослідковується поширення тренду чорного у сучасному світі моди. До прикладу колекція Versace осінь-зима 2023 як стверджує сама дизайнерка: ««Я хотіла повернутися до крою та форми одягу, щоб зосередитися на ідеальній маленькій чорній сукні, ідеальному чорному костюмі»<sup>56</sup>. З цього бачимо, що концепцію чорного у маленькій чорній сукні Шанель намагаються певним чином переосмислити. І хоча колекції не є total black, але наповненні чорним та темними кольорами.

Зацікавленість чорний впливає також із форм його дослідження, а саме виставками. У 2008 році пройшла виставка під назвою "Чорний у моді: Траур до ночі"<sup>57</sup> яка досліджує символізм і тривале використання чорного кольору в міжнародній моді. Автори спробували показати, як змінювались значення чорного у моді протягом всієї історії. І як було підкреслено виставкою - чорний колір у моді це вічна тема для дискусій, адже часто має багато суперечливих значень. Наприклад смерть, влада, елегантність, урбаністичність, підризна діяльність і сексуальна привабливість. Окрім того були використані портрети із музеїв, датовані сімнадцятим століттям, як підтвердження тих значень в історії.

На даний момент популярність чорного також зростає. Згідно з даними Edited, у перші кілька тижнів січня 2018 року чорні сукні були розпродані у значно більшій кількості, ніж за той самий період минулого року. Edited дійсно вказав на вплив Time's Up, хоча важко точно визначити, що саме підживлює цю тенденцію, оскільки збільшення доступності чорного одягу в Інтернеті передувало цьому руху. З третього кварталу 2014 року до того ж періоду 2017 року Edited виявив, що чорний жіночий одяг значно зріс у ряді брендів швидкої моди — на 269% у Boohoo, 145% у Zara, 114% у H&M і 89% на

---

<sup>51</sup> Balenciaga весна-літо 2023 | Vogue UA". Vogue Ukraine - fashion, beauty, arts, society and living. <https://vogue.ua/collections/balenciaga-vesna-lito-2023-8612.html>.

<sup>52</sup> "Saint Laurent весна-літо 2023 | Vogue UA". Vogue Ukraine - fashion, beauty, arts, society and living. <https://vogue.ua/collections/saint-laurent-vesna-lito-2023-8605.html>.

<sup>53</sup> Nnadi, Chioma. "Versace Fall 2023 Ready-to-Wear Collection". Vogue, <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2023-ready-to-wear/versace>.

<sup>54</sup> Mower, Sarah. "Alexander McQueen Fall 2023 Ready-to-Wear Collection". Vogue, 4 березня 2023. <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2023-ready-to-wear/alexander-mcqueen>.

<sup>55</sup> "Christian Dior весна-літо 2024 | Vogue UA". Vogue Ukraine - fashion, beauty, arts, society and living. <https://vogue.ua/collections/christian-dior-vesna-lito-2024-8824.html>.

<sup>56</sup> Так само

<sup>57</sup> "Black in Fashion: Mourning to Night - Exhibiting Fashion". <https://fashionexhibitionmaking.arts.ac.uk/black-in-fashion-mourning-to-night/>.

Forever 21.<sup>58</sup>

Із цього бачимо, що чорний, як концепт, по-новому розкривається у сучасній моді. Він стає візитною картою деяких дизайнерів, проте також уніформною інсайдерів моди. Із цього розуміємо, що чорний для сучасного суспільства також формує стиль, довершеність, елегантність, багат шаровість, силу і впевненість. Чорний задає рамку, в якій можуть існувати всі інші кольори.

---

<sup>58</sup> Bain, Marc. "Only black is the new black: a cultural history of fashion's favorite shade". Quartz, 4 лютого 2018. <https://qz.com/quartz/1194798/only-black-is-the-new-black-a-cultural-history-of-fashions-favorite-shade>.

## ВИСНОВКИ

Колір у моді грає одну з ключових ролей та означає більше ніж просто «трендовий», а слугує засобом невербальної комунікації. Його визначення трактуються по-різному в залежності від культури. Спираючись у роботі на фундаментальне дослідження Мішеля Пастуро «Чорний. Історія кольору» з метою дослідити концепцію чорного кольору у сучасному дискурсі моди у цій роботі досліджувалось вивчення кольору із різних парадигм. Методи вивчення чорного кольору можна поділити на три категорії:

- Інтерсуб'єктивна - пояснює, які сталі уявлення (стереотипи, переконання, традиції) колір демонструє, які конотації має і як трактується у різних контекстах;
- Суб'єктивна - пояснює, як саме колір впливає на наш емоційний або духовний (внутрішній) стани – вплив на свідомість;
- Об'єктивна - пояснює, як саме ми сприймаємо колір, світловий промінь.

Кожен із цих критеріїв є валідним для застосування у дослідженні кольору моді, адже всебічне дослідження кольору із інтерсуб'єктивної (культурних), суб'єктивної (психологічний аспект) та об'єктивної (наукові трактування) пояснює існуючі уявлення про цей колір. Для чіткого окреслення дослідження вживається термін концепція кольору – термін, який акцентує роль та сенс кольору для відповідної сфери або ж для відповідного контексту.

Кожен із цих критеріїв є валідним для застосування у дослідженні кольору у моді, адже всебічне дослідження кольору із інтерсуб'єктивної (культурних), суб'єктивної (психологічний аспект) та об'єктивної (наукові трактування) пояснює існуючі уявлення про цей колір. Для чіткого окреслення дослідження вживається термін концепція кольору – термін, який акцентує роль та сенс кольору для сфери моди або ж для відповідного контексту.

Вагомою частиною у вивченні чорного кольору як концепту у моді є аналіз раніше усталених соціокультурних патернів або уявлень, що були сформовані поза межами модної індустрії. У дослідженні було проаналізовано вплив живопису,



кінематографу, субкультур на концептуалізацію чорного кольору в культурі. Мистецтво як соціальний конструкт завжди було способом художньої рефлексії щодо актуальних проблем суспільства. Новизна «Чорного квадрату» Мелевича полягає у створенні «нуль форми» та появу нового стилю, який став одним із чинників переосмислення чорного. Також, якщо говорити про переосмислення чорного кольору, варто зазначити про вплив японських дизайнерів. Коли на противагу європейського контексту 80-тих років ХХ століття, коли у моді це проскакують популярні раніше елементи кольорового диско, різка зміна на чорний, змусила по-новому сприймати цей колір. Також вагомою мистецькою галуззю, яка репрезентує чорний є театральне мистецтво та кіно індустрія, проте тут можемо спостерігати, що чорний колір є допоміжним інструментом для передачі настрою героя. Важливістю перевтілення героя, є його зрозумілість. Колір, якраз і є тим інструментом передання зрозумілості шляхом асоціацій. Проте це знову звертає чорний до негативних значень. Наприклад серія фільмів про Гаррі Поттера. Головним антагоністом був Волдеморт, який не дивлячись на фізичну відсутність (у повному образі людини) з'явився лише у кінцевих частинах фільму, створив навколо себе своїх прихильників («Пожирателі смерті»), виразним елементом яких був чорний одяг.

На початку дослідження була визначена гіпотеза: позбавлення чорного негативного конотату. Проте продовж вивчення цієї теми, зважаючи на вище описані дослідження, варто зазначити, що припущена гіпотеза є частково правдивою, зважаючи на тяглість соціокультурної ролі чорного та психологічні аспекти сприйняття чорного кольору. Проте важливим висновком є те, що у сучасній моді триває процес переосмислення концепту чорного. Аналізуючи колекції відомий модних будинків, можна стверджувати, що чорний проходить шлях трансформації із негативного до класичного. Саме у модній індустрії все більше і більше інсайдерів моди використовують чорний для буденних образів. Про це розповіла українська фешн-журналістка Оленка Мартинюк у інтерв'ю та зазначила, що у інсайдерів довгий час такою уніформою був чорний колір. Також варто згадати про вплив субкультурного стилю на відомі колекції. Дизайнери

часто використовували елементи такі, як: хрести, металеві прикраси, корсети і обов'язково - чорний колір. Результати цього впливу можна бачити на подіумах світових тижнів моди. Субкультурний стиль готів, став натхненням для багатьох відомих світових дизайнерів – Vivienne Westwood, John Galliano, Gareth Pugh, Ann Demeulemeester, Yohji Yamamoto.<sup>59</sup>

У контексті моди, варто розуміти, що мода – це також міждисциплінарне явище, адже як стверджував (Л. Свендсен). Тобто тут автор зазначає, що незважаючи на те, що під вплив різних галузей ( у цьому прикладі історичних) можуть змінюватись такі чинники, як колір, проте саме суть дії (одягати траурне, незважаючи на колір) є незмінним. Підсумовуючи усе вище сказане, можемо стверджувати, що концепція чорного є динамічною та змінюється, приносячи нові значення, відповідно до галузі впливу. У сучасній моді все частіше можна побачити, що чорний подається як елегантний, діловий, естетичний.

---

<sup>59</sup> Колісниченко, Олена, та Діана Петрова. "Готична субкультура: вплив та місце в сучасній моді". У *Актуальні проблеми сучасного дизайну*, 213–216. 2023. с. 213

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баранова, Т., та І. Гардаш. "Дослідження розвитку моди в сценічному костюмі". У *Інноваційний потенціал світової науки - XXI сторіччя*, 43–46. Київ: Київський національний університет технологій та дизайну, 2015.
2. Бичковська, Любов Степанівна, та В. Цьомик. "Супрематизм за межею живопису". *Вісник НУВГП Том 2, № 78 (2017): 93–99.*
3. *Біблія*. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2020.
4. Браун, Полін. *Естетичний інтелект*. Харків: Фабула, 2023.
5. Возняк, Тарас. "Про важливість стилістики". *Незалежний культурологічний часопис "І"*, № 16 (2005): 1–5.
6. Горбачов, Дмитро. *Український художній авангард. Маніфести, публіцистика, бесіди, спогади, листи*. Київ: Дух і Літера, 2020.
7. Донн Керен. *Твій Щасливий Одяг*. Київ: Yakaboo Publishing, 2021.
8. Йоганнес Іттен. *Мистецтво кольору: Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва*. Київ: ArtHuss, 2022.
9. Колісниченко, Олена, та Діана Петрова. "Готична субкультура: вплив та місце в сучасній моді". У *Актуальні проблеми сучасного дизайну*, 213–216. 2023.
10. Лифар-Чавченко, А. "Індивідуально-концептуальне тлумачення кольору в дизайні одягу". *Дизайн*, № 1 (2011): 24–27.
11. Лифар-Чавченко, Альона. "Колір як комунікативно-символічна складова костюму за його асоціативно-емоційним змістом". *Вісник Львівської національної академії мистецтв.*, Вип. 21 (2010): 117–26.
12. Личковах, В. "Семіотика українського та польського авангарду (на прикладі творчості О.Богомазова і художників "Краківської групи)". У *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 129–35. 23-ге вид. 2016.
13. Струмінська, Т. В. "Деконструктивізм, як засіб створення нових форм в одязі". *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Технічні науки*, № 1 (2015): 104–9.

14. Оленка Мартинюк. Інтерв'ю з авторкою. Львів, Україна. Березень 2024
15. Пастуро, Мішель. *Кольори наших споминів*. Київ: Видавництво Анетти Антоненко, 2020.
16. Печенюк, Таміла. *Книга Кольорознавство*. Київ: Грані-Т, 2009.
17. Ліза Елдрідж. *Писана краса: Історія макіяжу*. Київ: ArtHuss, 2019.
18. Чорба, Л. "Вплив японської культури на сучасну моду". *Наука майбутнього*, № 2(2) (2018): 278–282.
19. "Balenciaga весна-літо 2023 | Vogue UA". Vogue Ukraine - fashion, beauty, arts, society and living. <https://vogue.ua/collections/balenciaga-vesna-lito-2023-8612.html>.
20. "Black in Fashion: Mourning to Night - Exhibiting Fashion". <https://fashionexhibitionmaking.arts.ac.uk/black-in-fashion-mourning-to-night/>.
21. "Christian Dior весна-літо 2024 | Vogue UA". Vogue Ukraine - fashion, beauty, arts, society and living. <https://vogue.ua/collections/christian-dior-vesna-lito-2024-8824.html>.
22. "Saint Laurent весна-літо 2023 | Vogue UA". Vogue Ukraine - fashion, beauty, arts, society and living. <https://vogue.ua/collections/saint-laurent-vesna-lito-2023-8605.html>.
23. "Saint Laurent осінь-зима 2023/24 | Vogue UA". Vogue Ukraine - fashion, beauty, arts, society and living. <https://vogue.ua/collections/saint-laurent-osin-zima-2023-24-8747.html>.
24. Bain, Marc. "Only black is the new black: a cultural history of fashion's favorite shade". Quartz, 4 лютого 2018. <https://qz.com/quartz/1194798/only-black-is-the-new-black-a-cultural-history-of-fashions-favorite-shade>.
25. Bain, Marc. "Only black is the new black: a cultural history of fashion's favorite shade". Quartz, 4 лютого 2018. <https://qz.com/quartz/1194798/only-black-is-the-new-black-a-cultural-history-of-fashions-favorite-shade>.
26. Fukai, Akiko. *Fashion: A history from the 18th to the 20th century : the collection of the Kyoto Costume Institute*. Редактор Kyōto Fukushoku Bunka Kenkyū Zaidan. 2015.

27. Johann Wolfgang von Goethe та Charles Lock Eastlake, *Goethe's Theory of Colours: Translated from the German, with Notes*, XXXX.
28. Michel Pastoureau, *Black: The history of a color* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008), XXXX.
29. Mower, Sarah. "Alexander McQueen Fall 2023 Ready-to-Wear Collection". *Vogue*, 4 березня 2023. <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2023-ready-to-wear/alexander-mcqueen>.
30. Nnadi, Chioma. "Versace Fall 2023 Ready-to-Wear Collection". *Vogue*, <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2023-ready-to-wear/versace>.
31. Pastoureau, Michel. *Black: The history of a color*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2008.
32. Roland Barthes. *Language of Fashion*. Bloomsbury Publishing Plc, 2013.
33. Stevenson, N. J. *Fashion: A visual history from regency & romance to retro & revolution : a complete illustrated chronology of fashion from the 1800s to the present day*. New York: St. Martin's Griffin, 2012.
34. Svendsen, Lars. *Fashion: A Philosophy*. Reaktion Books, 2006.

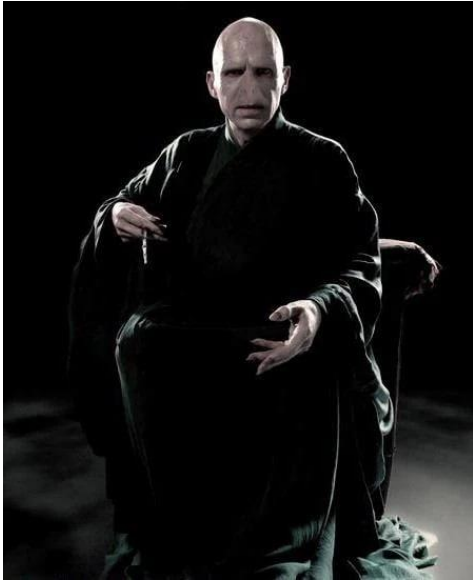
## ДОДАТКИ



Додаток 1



Додаток 2



Додаток 3